

Jānis Bērziņš

VIDZEMES SABIEDRĪBAS DALĪBA II VALSTS DOMES VĒLĒŠANĀS

Daudzu Latvijas teritorijas iedzīvotāju līdzdalība un politiskais noskaņojums 1905. gada revolūcijā mainījās atkarībā no revolucionārās kustības vēriena. Sabiedrības daļa, kas revolūcijā piedalījās un to atbalstīja tās atkāpšanās laikā, iebiedēta no soda ekspedīciju nežēlības, mazinājās, bet palikušie vēl turpināja atbalstīt revolūcijas ideju. Atkritēji pārgāja tās sabiedrības pusē, kas savu dzīvi saistīja ar mierīgu valsts politisko un ekonomisko attīstību, paļaujoties uz to, ka valdība pati veiks nepieciešamās politiskās un ekonomiskās reformas. Liela daļa revolūcijas pretinieku nekādas politiskas pārmaiņas negribēja, samierinājās vai pat bija apmierināta ar jau pirms revolūcijas pastāvošo valsts iekārtu un tās piešķirtajām dzīves iespējām, baidoties tās zaudēt, revolūcijai attīstoties vēl tālāk. Revolūcija un tās atkāpšanās sabiedrību bija sašķēlusi vairākos slāņos ar dažādiem uzskatiem. Politiskajos uzskatos sastopams ultrakonservatīvisms, konservatīvisms, liberālisms un radikālisms.

Pirmo divu Valsts domju vēlēšanas notika 1905. gada revolūcijas laikā. Krievijas impērijas valsts monarhistiski konstitucionālajiem pārkartojumu aizsākumiem Valsts domes veidolā, kurus bija izcīnījusi revolūcija, vajadzēja sabiedrību nomierināt, panākt, lai tā iestātos par mierīgu turpmāko valsts dzīves attīstību. I Valsts domes vēlēšanu laikā vēl vairākums aktīvāko revolūcijas dalībnieku ticēja, ka revolūcija atgūs bijušo spēku. Vietējās varas pārstāvjus revolūcija bija iebiedējusi, un bieži vien viņi savā darbībā bija nenoteikti. Latvijas laukos savu asiņaino zīmogu I Valsts domes vēlēšanām uzspieda soda ekspedīcijas. Avīze "Patiesība" vēlāk atzīmēja, ka vēlēšanas Baltijā notika "pārāk nedzīvi, tās bija vēlēšanas, kādām tām nebūs būt! Iemesls bija tas, ka sikgruntnieku politiskā apziņa un enerģija no soda ekspedīciju briesmām bija visai satricināta, bezzemnieki un vispār progresīvās lauku aprindas pavisam atrāvās no vēlēšanām."¹

II Valsts domes vēlēšanu sagatavošanas un norises laikā 1906. gada pēdējos mēnešos un 1907. gada sākumā revolūcija turpinājās, taču bija skaidrs, ka tā vairs bijušo vērienu nesasnies. Kaujinieku un mežabrāļu kustība Vidzemē bija apklususi. Revolūcijas atbalstītāju

skaits strauji saruka. Revolūcijas vēriena samazināšanās bija ieguvusi neatgriezenisku raksturu. Sociāldemokrātu piedalīšanās Valsts domes vēlēšanās, lai cīnītos par saviem politiskajiem mērķiem, daļā sabiedrības izsauca apmulsumu, bet citus ievērojami aktivizēja piedalīties vēlēšanu kampaņā.

II Valsts domes vēlēšanu gaitas izpēte Latvijas teritorijas sabiedrībā aprobežojusies ar LSD politisko aktivitāšu atsegšanu.² Taču sabiedrības dalība Valsts domes vēlēšanās bija daudz plašāka. Būtisks ir jautājums, kā šos procesus atļauj parādīt pieejamie vēstures avoti. Sabiedrības aktivitātes atsedza latviešu, vācu un krievu prese. Saprātams, ka šis avots ir nepilnīgs, bet cita diemžēl par šo problēmu mūsu rīcībā pagaidām nav. I Valsts domes vēlēšanās tā sauktais Progresīvais bloks, kura galveno dalībnieku skaitu, neskatoties uz dažādām pretrunām, galvenokārt veidoja visi latviešu balsstiesīgie vēlētaji, uzvarēja savus nozīmīgākos konkurentus – baltvāciešus. Šī uzvara veicināja sevišķi latviešu sabiedrības pašapziņas pieaugumu. Strauji turpināja veidoties dažādi interešu un politiskie grupējumi. Dažos politiskajos grupējumos nacionālais noskaņojums pret baltvāciešiem mazinājās, bet citos joprojām saglabājās. Reizē tas arvien mazāk bija šaus "tautiskais šovinisms", vairāk gan pārlicība, ka "katrs privileģēts vāciets pie mums Baltijā reprezentē visapsūņojošāko reakcionāru".³ Baltvācieši balsstiesīgās un pārējās sabiedrības negatīvo noskaņojumu pret viņiem skaidroja pavisam atšķirīgi, sakot, ka latvieši un igauņi ir ne tikai naidīgi pret vāciešiem, bet arī naidīgi pret valdību, tie ir ne tikai nacionālistiski noskaņoti, bet arī revolucionāri.⁴

Krievijas impērijas patvaldnieks un valsts vadība bija neapmierināta ar I Valsts domes darbību, un Nikolajs II domi atlaida, taču mainīt Valsts domes vēlēšanu likumu neiedrošinājās: revolūcija vēl nebija pilnībā apspiesta, un valdošajiem politiķiem bija skaidrs, ka valsts pārvaldē nepieciešamas pārmaiņas. Arī II Valsts domes vēlēšanām bija jānotiek četrās kūrrijās. Vēlēšanas bija daudzpakāpju. Četrpakāpju vēlēšanas zemnieku kūrrijā: vēlētajū, pilnvarnieku, balsotāju un dalība domes deputāta ievēlēšanā. Trīspakāpju – strādnieku kūrrijā: pilnvarnieku, balsotāju un dalība domes deputāta ievēlēšanā. Divpakāpju – pilsētnieku un zemespašnieku kūrrijās: balsotāju un deputāta vēlēšanas. Vēlēšanas saistījās ar mantas cenzu, vēlētajā kārtu un dzimumu. Vēlēšanas nebija tiešas, vispārējās un vienlīdzīgas.⁵ Bija realizēti centieni ierobežot II Valsts domes vēlētajū sociālo sastāvu, un par to ziņoja prese: "Valdība nekautrēdamās izlieto savu iespaidu, rada aprobežojumus un kavēkļus."⁶ Ievērojami tika ierobežotas strādnieku vēlēšanu tiesības, jo strādnieki bija aktīvākie revolūcijas atbalstītāji. Šajā sakarā jāpiemin 1906. gada 7. oktobra Senāta skaidrojumi. Strādniekiem tika atņemtas tiesības piedalīties vēlēšanās kā dzīvokļu īrniekiem, kas bija atļauts I Valsts domes vēlēšanās.⁷ Viņi

varēja vēlēt tikai īpašā strādnieku kūrijā fabrikās un rūpnīcās, kurās nodarbināts ne mazāk kā 50 vīriešu kārtas strādnieku. Ar 14. oktobra Senāta skaidrojumiem vēlēšanu tiesības tika atņemtas vairākumam dzelzceļa strādnieku: ceļu un tiltu meistariem, mašīnistiem, viņu palīgiem, kurinātājiem, vagonu riteņu smērētājiem, pārmiņniekiem utt.⁸

Iekšlietu ministrijas cirkulārs noteica, ka īrniekiem pašiem jāpiesakās, lai tos uzņemtu vēlētāju sarakstos. I Valsts domes vēlēšanās tos pieteica policija. Daudzi balsstiesīgie ar jauno kārtību nebija iepazīšies. Šo grozījumu rezultātā, piemēram, Rīgā vien vēlētāju skaits bija samazinājies līdz apmēram 7000 personām.⁹ Baltijā, pateicoties zemnieku lietu komisāru patvaļīgajiem vēlēšanu noteikumu skaidrojumiem, pie pilnvarnieku vēlēšanām nepielaida bezzemniekus, respektīvi, kalpus un māju īpašniekus, kas nedzīvoja pagastos.¹⁰ Vietējās administrācijas pārstāvji drošības pēc burtiski tulkoja Iekškrēvijai paredzētos noteikumus.¹¹ Netika ņemtas vērā juridiskās normas, kas bija spēkā Baltijā. Senāta skaidrojumos jau arī nekas par atšķirīgajiem likumiem Baltijas agrarajās attiecībās netika atrunāts. Vidzemē sastopami fakti, kas liecina, ka bezzemnieki, t.i., desmitdaļcilvēki, bija neapmierināti ar šādu negaidītu pavērsienu vēlēšanu gaitā. Piemēram, Cēsu apriņķa Gaujienes pagastā bezzemnieki pieprasīja, lai uzrāda tādu likumu, kas nosaka, ka vēlēt drīkst tikai saimnieki. Viņi bija pārliecināti, ka vēlēt var arī kalpi un vaļinieki. Līdzīgu neapmierinātību izteica arī Bilskas pagasta bezzemnieki u.c.¹² Cēsu apriņķī no pilnvarnieku sarakstiem izsvītvoja tos, kas pastāvīgi nedzīvoja uzrādītajos pagastos.¹³

No Baltijas ienākušās sūdzības par šo patvaļu Senāts atzina par pamatotām, taču vēlēšanu rezultāti palika nemainīgi.¹⁴ Sūdzības par nelikumību pieļaušanu vēlēšanās tika iesniegtas arī II Valsts domē. Kā parādīja Valsts domju darbības prakse, apstrīdētie notikušo vēlēšanu rezultāti tika atcelti ļoti reti. II Valsts domē vispār nebija neviena šāda gadījuma.¹⁵

Latvijā II Valsts domes vēlēšanu kampaņā noteicošā loma bija vietējām politiskajām partijām un dažādiem politisko interešu grupējumiem. Tā kā legālās partijas sāka veidoties tikai revolūcijas laikā, tās bija vājas, mazskaitlīgas un bieži vien maz atšķirās no dažādiem politiskajiem grupējumiem. Visaktīvāk II Valsts domes vēlēšanu kampaņa norisa Rīgā. Rīgas balsstiesīgos vēlētājus centās vadīt vairāki politiskie veidojumi: 1. Progresīvi demokrātiskais bloks; 2. Latviešu reformu partija; 3. Baltijas konstitucionālā partija; 4. Krievijas 17. oktobra savienības Rīgas nodaļa; 5. Krievu mierīgās atjaunotnes partija.

I un II Valsts domes vēlēšanās politiski komplicēta balsstiesīgo taktiska apvienība bija tā sauktais Progresīvais bloks. I Valsts domes vēlēšanās tas uzvarēja. Šo apvienību veidoja plašas vēlētāju masas. Tajās valdīja politisko uzskatu dažādība un to brieduma trūkums.

Sociāldemokrātiskās partijas, kurām bija noteikta programma un politiskās cīņas pieredze, vēlēšanās nepiedalījās. Progresīvajā blokā piedalījās dažādu tautību un politisko ideju piekritēji: latvieši, ebreji, krievi, poļi, lietuvieši u.c.; viņi pauda negatīvu nostāju pret ultra-konservatīvo baltvācu virskundzību Baltijā un bija pret revolūcijas turpināšanu. Tā kā latviešu balsstiesīgo vēlētajū skaits procentuāli bija lielākais, tad par šī pasākuma praktisko vadītāju izvirzījās latvieši. No latviešu vēlētajū puses I Valsts domes vēlēšanu kampaņa ieguva atklāti nacionālu atbrīvošanās raksturu: latvieši cīnījās pret savu gadsimtu ilgo apspiedēju – baltvāciešiem, kas grupējās ap Baltijas konstitucionālo partiju. Latviešus ar visām viņu savstarpējām pretrunām I Valsts domes vēlēšanās apvienoja “tautiskais karogs”.¹⁶

Revolūcijas klātesamība piedeva šim procesam savu specifiku. Krievijas Tautas brīvības partija (kadetu partija) neuzstājās par revolūcijas turpināšanu, bet centās izmantot revolucionāru masu noskaņojumu savu politisko mērķu sasniegšanai. Kadetu partijas plāni par Krievijas monarhijas pārveidošanu par konstitucionālo monarhiju plašās masās izsauca simpātijas. Arī latviešu politiski vispieticīgākie un mērenākie vēlētajū slāņi, kas pulcējās ap Rīgas un Jelgavas latviešu biedrībām, sevišķi neiedziļinoties politiskajā būtībā, populāro kadetu vārdu centās izmantot, lai uzstātos par latviešu tautas tiesībām. I Valsts domes vēlēšanās zem latviešu kadetu partijas nosaukuma uzstājās sabiedrībā pazīstami cilvēki (F. Grosvalds, J. Čakste, A. Krastkalns, J. Purgals, F. Alberts u.c.). Latviešu kadeti nebija nopietnu sakaru ar Krievijas kadeti. To darbība arī nesaskanēja ar Krievijas kadetu galvenajām aktivitātēm.¹⁷ Ne bez pamata vairāki vietējie laikraksti latviešu kadetus dēvēja par pseidokadeti vai par tādu politisku grupējumu, kas tikai “uz laiku bija pieņēmuši kadetu nokrāsu”.¹⁸ Arī revolūcijai simpatizējošam vēlētajam, ja tas tomēr nebija sociāldemokrāts un nepakļāvās sociāldemokrātu izsludinātajam I Valsts domes vēlēšanu boikotam, nebija cita varianta kā pulcēties ap Progresīvo bloku un tā organizatorisko centru – Vēlētajū komiteju. Latviešu vēlētajū kopā ar citu tautību vēlētajiem, kurus baltvācieši ar savas virskundzības centieniem bija saliedējuši ap Progresīvo bloku, I Valsts domes vēlēšanās uzvarēja. Progresīvais bloks uzvaru guva ne tikai Rīgā: neviens baltvāciešu deputāts I Valsts domē netika ievēlēts. Visi Latvijā ievēlētie domnieki bija pret revolūcijas tālāko attīstību un “atklāti sociāldemokrātu un demokrātu pretinieki”, bet tiem bija progresīvi uzskati agrārā jautājuma risināšanā.¹⁹

Progresīvais bloks bija taktiska un reizē tehniska vienošanās uz I Valsts domes vēlēšanām. Daudzi tā dalībnieki vēlējās bloku izmantot ne tikai kā taktisku ieroci Valsts domes vēlēšanās un baltvācu varas mazināšanai, bet arī grupu politisko mērķu sasniegšanai. Tā radās neuzticība un nesaskaņas bloka locekļu starpā, un I Valsts domes laikā

izveidotais Progresīvais bloks izjuka.²⁰ II Valsts domes vēlēšanu centrs Latvijas teritorijā joprojām palika Rīga. Ar nosaukumu Progresīvais bloks savas aktivitātes izvērša sabiedrisks veidojums, arī sākoties II Valsts domes vēlēšanu maratonam. Vēlēšanu apvienības nosaukums bija palicis vecais, taču tā būtība bija atšķirīga. Tagad bloku veidoja dažādu tautību relatīvi radikāli noskaņotie vēlētāji. No I Valsts domes vēlēšanām bija pagājis neilgs laiks, taču sabiedrības politiskajā dzīvē bija notikušas izmaiņas: sociāldemokrāti atteicās no vēlēšanu boikota, bet bijušo latviešu kadetu labējais grupējums, kam kadetu nosaukums sāka šķist pārāk liberāls vai pat revolucionārs, nodibināja liberālu buržuāzisku organizāciju – Latviešu reformu partiju. II Valsts domes vēlēšanu laikā kadetu vārds Latvijā vairs nebija sevišķi populārs, lai gan Krievijā kadetu partija, lai arī salīdzinoši ciešot zaudējumus, joprojām palika valsts politiskajā zvaigznājā. Latviešu kadetu raksturojumu deva bijušo kadetu nodibinātās Latviešu reformu partijas avīze “Latvija”: “Pēc 17. oktobra manifesta mēs bijām pastāvīgi priekš visstingrākās likumības ieturēšanas, tās pašas, kuru tagad atklāti atzīst par vienīgo pareizo arī lielās kadetu partijas vadoņi. Mēs nepiekrītam joprojām arī kadetu partijas programmai dažā labā ziņā, un sevišķi mēs aizstāvam patstāvīgas prasības Baltijas agrārlietā.”²¹

Kreisāk noskaņotie nedaudzie latviešu kadeti, kas nepārgāja uz Latviešu reformu partiju, turpināja darboties Progresīvajā blokā F. Alberta un V. Zamuela vadībā.²²

Blokā iegāja progresisti un demokrāti. Ievērojamākie latviešu demokrātu pārstāvji – A. Bergs, A. Sumbergs. Sarežģīti sniegt šo abu grupējumu politisko raksturojumu. Avīze “Latvija”, apkopojot balsotāju vēlēšanu rezultātus Rīgā, atzina, ka, “pateicoties neskaidrībām par tādu ļoti staipīgu jēdzienu “demokrāti”, “progresisti” vērtību, īsti ņemot, pat lielākai bloka piekritēju pusei nemaz nav zināms, cik liela starpība uzskatu ziņā pastāv starp šīs vai tās bloka daļas piekritējiem”.²³ Baltvācu prese atzīmēja, ka mūsu progresistiem pašiem nav skaidrs par “viņu progresa saturu un krāsojumu”. Nav skaidrs, kā demokrātus atšķirt no sociāldemokrātiem. Zināms, ka demokrātus ir ietekmējuši sociāldemokrāti un tāpēc tie savā programmā ir uzņēmuši prasību pēc Satversmes sapulces. Vēlētāju priekšā demokrāti vēl lietoja kadetu karogu. Jeb, kā norādīts presē, “sedzās ar kadetu mēteli”.²⁴

Progresistu un demokrātu vienotājs bija prese. Progresisti pulcējās ap laikrakstu “Mūsu Laiki”, demokrāti – ap laikrakstu “Balss”. Lai gan “Balss” gribēja būt ne tikai progresīvi demokrātiska, bet, lai pievilktu lasītājus, arī nacionāla avīze, vēlēšanu laikā tā vairāk bija izšķīrusies par internacionālo demokrātismu.²⁵

Progresīvajā blokā bez latviešu kadetiem iegāja neliela krievu kadetu grupa: virsskolotājs Fjodors Ernš (presē saukts arī par Teodoru Oernu), “Рижская мысль” redaktors L. Vitvickis, miertiesnesis

M. Zolotarevs, kņazs Mansirevs, N. Vtorihš, P. Ruckojs, I. Utehins, V. Rudņevs u.c.²⁶ Prese atzīmēja, ka Rīgas krievu kadeti vairs neturējās pie tautas brīvības karoga, bet pieslējās sociāldemokrātiem, tas ir, Demokrātiskajai darba grupai.²⁷

Tai pašā laikā jāatzīmē, ka Krievijas kadeti un sociāldemokrāti atradās idejiskās cīņas pretējās pozīcijās. Progresīvajā blokā atrodošies "Balss" demokrāti, ejot vēlēšanās uz II Valsts domi, cerēja panākt Saveršmes sapulces sasaukšanu. Tas bija sociāldemokrātu uzstādījums un domes vēlēšanu laikā skaitījās revolucionāra prasība. Ne velti prese atzīmēja, ka demokrāti gāja uz Valsts domes likumīgo tiesību pārkāpšanu un bija ar sociāldemokrātiem vienotos uzskatos, ka Valsts domei jābūt "kaujas domei".²⁸

Blokā darbojās arī ebreju vēlēšanu grupa, kuru vadīja ārsts M. Šēnfelds un advokāts P. Mincš. Aktīvi darbojās ārsts Elisbergs, S. Gurevičs u.c. Šī grupa nāca no 1906. gadā izveidojušās Rīgas ebreju konstitucionāli demokrātiskās partijas, kuras politiskā virzība bija uz kadetiem.²⁹

Latviešu reformu partija savu darbību uzsāka 1907. gada janvārī. Latvijas sabiedrības politiskajā spektrā šī partija virzījās pa labi no kadetiem. Latviešu reformu partija norobežojās no ultrakonservatīvi noskaņotās latviešu tautībnieku grupas, kas vēl I un II Valsts domes vēlēšanās nebija paspējusi oficiāli noformēties par politisko partiju. Šī grupa pulcējās ap laikrakstu "Rīgas Avīze", un tikai 1907. gada 16. septembrī grupa sanāca uz pirmo oficiālo partijas sapulci. Šis grupējums uzstājās pret revolūciju, konstitūciju, pret politisko partiju dibināšanu un pret kosmopolītisko sociāldemokrātiju. Mērķis – neņemot vērā šķiru pretrunas, apvienot latviešu tautu uz nacionālo interešu bāzes.³⁰ Latviešu reformu partija savā programmā un darbībā pauda pamatnostādnes, kas bija līdzīgas Krievijas oktobristu partijai, izvirzot centrālajā vietā nacionālo jautājumu. Par partijas orgānu uzskatāms laikraksts "Latvija".³¹ Latviešu reformu partijai bija ideoloģiski neiespējama sadarbība ar sociāldemokrātiem, tāpēc tā izstājās no Progresīvi demokrātiskā bloka. Ar šo vēlēšanu bloku nekāda sadarbība nevarēja būt arī ultrakonservatīvajai latviešu grupai. Janvāra otrajā pusē un februāra sākumā Latviešu reformu partijas vadītāji Rīgas vēlēšanu iecirkņos rīkoja plašas vēlēšanu sapulces, kurās piedalījās līdz 500 cilvēkiem un atsevišķos gadījumos pat vairāk.³² Sapulcēs dalībniekus iepazīstināja ar partijas programmu, sniedza dažādus norādījumus par Valsts domes vēlēšanām un centās atspēkot politisko pretinieku izvirzīto jaunās partijas kritiku. Latviešu reformu partija uzstājās kā vienīgā līdz šim reģistrētā liberāļu partija, kam būtu pa spēkam apvienot visas latviešu atsevišķās vēlēšanu grupas un vienoties kopējai rīcībai ar citām tautībām, izņemot baltvāciešus.³³ Taču, kā rādīja Rīgas II Valsts domes balsotāju vēlēšanas, Latviešu reformu partija nesaņēma cerēto vēlēšanu atbalstu.

Baltvāciešu Baltijas konstitucionālā partija revolūcijas laikā Latvijas teritorijā uzskatāma par vienu no spēcīgākajām legālajām partijām. Tā nodibināta 1906. gadā Rīgā. Baltijas konstitucionālās partijas pārstāvji savus uzskatus galvenokārt puda avīzēs “Düna Zeitung”, “Rigaer Tageblatt”, “Rigasche Zeitung” un “Rigashe Rundschau”. 1906. gada beigās no Baltijas konstitucionālās partijas atdalījās Kurzemes monarhistiski konstitucionālā partija ar centru Jelgavā un Kurzemes liberāli konstitucionālā partija, kuras centrs atradās Liepājā. Pēc satura partijas programma bija oktobristiska. Taču galveno uzmanību partija veltīja cīņai par baltvācu lielburžuāzijas un muižniecības ekonomisko pozīciju nosargāšanu Baltijā. Baltijas konstitucionālā partija bija izteikti nacionāla, taču, lai demonstrētu, ka tās sludinātās idejas kalpo it kā visiem iedzīvotājiem, partijā tika uzņemti arī nedaudzi cittautieši, taču tiem bija jābūt savos uzskatos galēji konservatīviem. Kā norādīts presē, šai partijai 17. oktobra manifesta brīvības bija tikai sega, lai paturētu savas priekšrocības un tiesības.³⁴

Rīgas sabiedrībai pazīstama bija Krievijas 17. oktobra savienības Rīgas nodaļa. Tās līderis – savienības laikraksta “Рижский вестник” redaktors I. Visockis. II Valsts domes vēlēšanās Rīgā šai politiski šovinistiski noskaņotajai organizācijai bija neliela ietekme, jo krievu sabiedrība pilsētā bija sašķelta desmitos pulciņus.³⁵ Ārpus Rīgas 17. oktobra savienības pastāvīgas nodaļas bija izveidojušās tikai Daugavpilī, Rēzeknē un Krāslavā.³⁶ Ārpus nosauktajām vietām šai politiskajai organizācijai sabiedrībā bija neievērojama nozīme. Krievu politiskās organizācijas visā Latvijas teritorijā bija salīdzinoši vājas, jo krievu skaitliskais sastāvs arī te bija mazs. Krievijas impērijā bija izveidojusies šāda situācija: lai arī visas trīs slāvu etniskās grupas, kuras parasti apzīmēja ar nosaukumu “krievi”, tajā bija absolūtais vairākums, taču atsevišķās daļās krievu sadalījums bija nevienmērīgs. Kauņas guberņā no visiem iedzīvotājiem bija tikai 7,8% krievu, Kurzemes – 5,7%, Vidzemes – 5,4% un Igaunijas – 5%.³⁷ 1906. gada februārī Maskavā notikušajā 17. oktobra savienības kongresā asas debates izsauca Ziemeļrietumu un Baltijas komisijas priekšlikums lūgt caru nacionālajos rajonos krieviem paredzēt speciālu pārstāvību domē.³⁸

Krievijas 17. oktobra savienības Rīgas nodaļa, saprotams, aktīvi atbalstīja jau konkrētu ierosinājumu panākt, lai Vidzemes, Kurzemes, Igaunijas un Kauņas guberņā krievu iedzīvotājiem Valsts domes vēlēšanās izdalītu papildus pa vienai deputāta vietai.³⁹ Šo vēlmi tomēr neizdevās realizēt.

Krievu mierīgās atjaunotnes partijai, kas bija pasludinājusi savu darbību Rīgā un par savu avīzi nosaukusi “Прибалтийский край”, vietējās rīcības programmas nebija. Tā vadījās pēc šīs partijas Krievijas programmas. Partijas politiskās darbības virziens bija līdzīgs

oktobristiem. Tai bija ļoti mazs biedru skaits un nekādas reālas ietekmes sabiedrībā. “Рижский вестник” šīs partijas vadību nosauca pat par “pamuļķīgiem zīdaiņiem”.⁴⁰ Iespējams, šāds ass apzīmējums bija radies aiz nepatikas par vietējās krievu sabiedrības šķelšanas mēģinājumu.

I Valsts domes vēlēšanās politisko grupējumu cīņā svarīgu vietu ieņēma nacionālais jautājums. Tā risinājums lielā mērā noteica latviešu balsotāju piesaisti. Zināma taisnība bija paustajai domai, ka II Valsts domes vēlēšanās, līdzīgi kā iepriekš, “pats pirmais vēlēšanu cīņu iemesls ir tautību jautājums. Šis jautājums jo raibs un grūts, tāpēc ka šeit Valsts domes vēlēšanu cīņā vairāk tautu nāk pierēs cita citai, bet sevišķi vācieši, krievi, žīdi un mēs latvieši.”⁴¹

No 20 Latvijas teritorijas pilsētām vienīgi Rīgai bija dotas tiesības tieši uz Valsts domi izvēlēt vienu domnieku. Latviešu reformu partija nāca ar uzstādījumu, ka no Rīgas uz Valsts domi jāievēl vienīgi latviešu tautības deputāts. Jāievēl latvietis, turklāt no Latviešu reformu partijas. Ja tas nebūs iespējams, tad labāk ievēlēt baltvācieti nekā latvieti no demokrātu, progresistu vai kāda cita politiska grupējuma.⁴² Blokā palikušie latviešu kadeti turējās pie tiem pašiem uzskatiem, kā vēlot I Valsts domi, – jāvirza tikai latviešu tautības kandidāts.⁴³ Bloka progresistu grupa par domes deputāta nacionalitāti bija diezgan vienaldzīga, bet interesējās galvenokārt par deputāta progresivitāti.⁴⁴ Plašu motivāciju par šo jautājumu sniedza zvērināts advokāts Aļeikņikovs 1907. gada 26. janvārī “Uļeja” zālē notikušajā Progresīvā bloka Rīgas I vēlēšanu iecirkņa vēlētāju sapulcē. Viņš paziņoja, ka progresisti neskatās uz tautību un tiem ir vienalga, kādas tautības būs Rīgas Valsts domes deputāts: “.. progresisti prasa no Valsts domes deputāta, lai viņš būtu cilvēks ar plašu redzes aploku, pazīst vietējos apstākļus, varētu aizstāvēt visu Rīgas iedzīvotāju intereses un viņu vajadzības. Valsts domē viņam jāaizstāv vismaz programma, kas izteikta pirmās Valsts domes atbildē uz troņa runu.”⁴⁵ Taču tanī pašā laikā nav svešs arī cits apgalvojums – domniekam no Rīgas jābūt progresīvam latvietim.⁴⁶ Demokrātiskā grupa uzskatīja, ka latvietim ir “pirmdzimtības tiesības uz valsts domnieka amatu”, bet tai pašā laikā šim uzdevumam demokrāti nesaskata nevienu derīgu kandidātu.⁴⁷ A. Bergs 9. februārī Progresīvā bloka vēlēšanu sapulcē II Rīteņbraucēju biedrībā par šo jautājumu izteicās, ka viņš ir aizstāvējis latvieša ievēlēšanu domē, bet, ja šim nolūkam derīga latvieša nav, tad tādā gadījumā jāievēl krievs vai ebrejs.⁴⁸ Vācu prese norādīja, ka demokrātu vadītājs A. Bergs ir pieļāvis, ka latvieša ievēlēšana Valsts domē nav izslēgta, bet galvenokārt tomēr jāvadās pēc kandidāta progresivitātes un mazāk pēc viņa nacionalitātes.⁴⁹

Blokā iesaistījušies ebreji rūpējās par savas tautas stāvokli – ebreju piltiesību. Uzskatīja, ka domē jācīnās, lai ebrejiem tiktu piešķirtas tā-

das pašas tiesības kā citiem valsts iedzīvotājiem. Bija ebreji, kas atbalstīja, un tādi, kas bija pret latviešu centieniem izvirzīt uz domi latviešu tautības pārstāvi.⁵⁰ Citu tautību vēlētajiem atzina, ka viņi no Rīgas vēlas par domnieku latvieti, bet tikai tādā gadījumā, ja tas būs progresīvs un derīgs kandidāts.⁵¹ Tiem vēlētajiem, kas savos politiskajos uzskatos no blokā apvienotajām dažādām grupām ieņēma kreiso pozīciju, kā, piemēram, sociāldemokrātiem, šis jautājums nelikās svarīgs: “.. mums viena alga, vai ieceļ reakcionāru vācieti vai reakcionāru latvieti; ja mēs uz domi nevaram sūtīt savu deputātu, tad lai iet, kas grib.”⁵² Par kopējo Progresīvā bloka izvirzīto uzdevumu šajā jautājumā II Valsts domes vēlēšanās maz kas zināms. Diezgan izplūdis bija uzstādījums, ka par Valsts domes deputātu centīsies ievēlēt “cilvēku ar veselīgiem uzskatiem”.⁵³

Progresīvā bloka izvirzītie uzdevumi deputātam bija tie paši, kas I Valsts domes vēlēšanās: panākt nāves soda un karastāvokļa atcelšanu, amnestiju revolūcijas laikā notiesātajiem. Prasīja vispārējās vēlēšanu tiesības un ministru atbildību Valsts domes priekšā.⁵⁴

Analizējot I Valsts domes deputātu darbību, bija skaidrs, ka šādas jautājumus atrisināt nebūs pa spēkam arī visai II Valsts domei, kur nu vēl Latvijas deputātiem. Pēc impērijas pamatlikuma jeb tā dēvētās konstitūcijas minētos jautājumus bija ļaurs izlemt tikai patvaldniekam.

Progresīvā bloka vairākums joprojām simpatizēja kadetu partijai. Bloka dalībnieki nebija pārliecināti, ka spēš Rīgā vēlēšanās vieni paši izcīnīt uzvaru, kā tas bija I Valsts domes vēlēšanās, kad visi latviešu tautības balsstiesīgie vēlētajiem uzstājās vienoti. Kad sāka izskatīt jautājumu par vienošanos ar sociāldemokrātiem, pret to protestēja Latviešu reformu partija un no bloka izstājās. Tomēr sarunas abu grupējumu starpā par iespējamu sadarbību vēl turpinājās.

Progresīvajam blokam, lai neciestu sakāvi no Baltijas konstitucionālās partijas, kas vēlēšanās šoreiz bija labāk sagatavojusies nekā iepriekšējā gadā, vajadzēja meklēt kādu politisku grupējumu, ar kuru sadarboties. Šādu iespēju dotu vienošanās ar sociāldemokrātiem, kas no visām Latvijas teritorijā darbojošajām partijām un grupām bija vislabāk organizēti. Sociāldemokrātu partijām neatsveramu organizatorisku skolu bija devusi nelegālā darbība. Šie abi politiskie grupējumi Rīgā II Valsts domes vēlēšanās taktisku apsvērumu dēļ viens otram bija nepieciešami. Un tomēr tas bija unikāls gadījums, ka šādas, kaut arī taktiskas laulības savā starpā slēgtu ideoloģiskie pretinieki – buržuāzijas un sīkburžuāzijas politisks grupējums ar sociāldemokrātiem. Abām pusēm tas bija risks arī vēlētajiem piesaistes ziņā, tāpēc sadarbības jautājums tika nopietni apspriests. Sevišķi rūpīgi šo vienošanos plānoja sociāldemokrāti.⁵⁵ Rīgas sociāldemokrāti noturēja konferenci, kurā galīgi nolēma vēlēšanās iet kopā ar Progresīvo bloku, bet ar

nosacījumu, ka tas atsakās no iespējamā kompromisa ar Latviešu reformu partiju.⁵⁶ Tā kā cerēt uz revolūcijas uzplūdiem vairs nebija pamata, sociāldemokrāti nebija pārliecināti, ka vieni paši vēlēšanās gūs uzvaru. Zināmā mērā maskēšanās nolūkos un daļēji, lai piesaistītu arī tos, kas nebija sociāldemokrātu piekritēji, viņi savu vēlēšanu grupējumu nosauca par Demokrātisko darba grupu. Latviešu reformu partijas avīze "Latvija" sniedza izvērstu sociāldemokrātu politiskās darbības raksturojumu: "Jau priekš vēlēšanām sociāldemokrāti izskaidroja savās proklamācijās, ka vienošanās ar bloku esot gan priekš viņiem pazemojoša, bet arī nepieciešami vajadzīga, ja lai gan tie agrāk uzskatīja sevi par vienīgiem politiskā virziena noteicējiem Rīgā, tad tomēr pēdējā laikā tie sāka nopietni šaubīties par iespēju uzvarēt vēlēšanās bez pilsonisko partiju palīdzības. Iedami vieni paši cīņā, sociāldemokrāti būtu laikam spēlējuši šē Rīgā tādu pat bēdīgu lomu kā Pēterburgā, Maskavā, Jelgavā un citur."⁵⁷ Progresīvajam blokam iegūt sev priekšrocības no vienošanās ar tik organizētu politisko spēku kā sociāldemokrātiem bija diezgan problemātiski.

Progresīvi demokrātiskais bloks un sociāldemokrāti par sadarbību vienojās 2. februārī, bet 3. februārī A. Bergs Progresīvā bloka vārdā paziņoja, ka tas vairs nevēlas turpināt uzsāktās sarunas par kopīgu sadarbību vēlēšanās ar Latviešu reformu partiju.⁵⁸ Progresīvā bloka pārstāvji šo savu taktisko vienošanos sabiedrībai skaidroja ar cīņu pret baltvācu reakcionāriem un viņu ietekmīgo vadības orgānu – Baltijas konstitucionālo partiju. Norādīja, ka latvieši vieni nevar pārvarēt vācu reakcionārus un Latviešu reformu partija, kas atšķēlusies no bloka, neapzināti palīdz tiem vēlēšanās uzvarēt. Skaidrojuma pamatojums bija šāds: "Tā kā vienīgais mērķis bloka vienošanā ar darba grupu ir cīņa pret vācu briesmīgo reakciju Valsts domes vēlēšanās, tad runāt šē par katras partijas programmu ir nevietā. Pret kopīgo ienaidnieku vajaga cīnīties visiem. Visi, kas meklē labāku, laimīgāku nākotni, lai cīnās pret tumšo atpakaļrāpību! Katram, kam patiesi rūp vispārības labums, jābalso vienīgi bloka kandidātiem par labu!"⁵⁹ Katrai pusei, zināmā mērā riskējot, bija cerība uz otras rēķina gūt panākumus. Reizē šī vienošanās bija ne tikai pret reakcionārajiem baltvāciešiem, bet arī pret Latviešu reformu partiju.

Pēc vēlēšanu likuma balsotāju vēlēšanas bija kampaņas izšķirošais posms: balsotāji ievēlēja domes deputātu. Ja no noteiktā balsotāju skaita kāds politiskais grupējums bija ieguvis pārsvaru, tad tam bija iespēja cīnīties par sev vēlamu domes deputātu. Starp Progresīvo bloku un Demokrātisko darba grupu par kopējo darbību saistībā ar balsotāju vēlēšanām notika sarežģītas sarunas. Vispirms izvirzījās jautājums par balsotāju kandidātu skaitu no šīm abām politiski tik pretēji orientētām pusēm. Progresīvais bloks vēlējās paturēt 44 vietas kopējā balsotāju listē. Demokrātiskajai darba grupai no iespējamām

80 vietām piedāvāja 36, kas kopā ar četrām strādnieku balsotāju vietām veidotu 40 kandidātu vietas. Šādus noteikumus Demokrātiskā darba grupa nepieņēma.⁶⁰ Bloka progresisti, baidoties, ka tādā gadījumā neizdosies noslēgt vienošanos ar Demokrātisko darba grupu, bija ar mieru pēdējiem atdot vēl divas no savu balsotāju kandidātu vietām. Šo priekšlikumu pārējie Progresīvā bloka dalībnieki noraidīja. Tālākā pārrunu gaitā tika pieņemts Demokrātiskās darba grupas vēlēšanu biroja ieteikums sešus Rīgas pilsētas vēlēšanu iecirkņus sadalīt šādi: I, II, IV iecirknī balsotāju kandidātus uzstāda Progresīvais bloks, bet III, V un VI iecirknī – Demokrātiskā darba grupa.⁶¹ Progresīvais bloks pret šiem priekšlikumiem neuzstājās. Vienojās uzstādīt kopēju balsotāju kandidātu sarakstu – un vispārējā sapulcē katrs balsotājs vēlē pēc savas pārliecības.⁶²

Rīgā kopā bija 24 512 balsstiesīgo vēlētajū. Demokrātiskajai darba grupai iedalītajos vēlēšanu iecirkņos bija uzskaitīti 11 049 balsstiesīgie vēlētajū, bet Progresīvā bloka iecirkņos to bija ievērojami vairāk – 13 463.⁶³ Demokrātiskās darba grupas vēlēšanu iecirkņi pēc iedzīvotāju skaita bija nedaudz proletāriskāki, un sociāldemokrātiem tajos bija lielāka ietekme. Pie tam sociāldemokrātu vēlēšanu organizatori jau pirms vēlēšanām bija pārliecinājušies, ka tieši šajos iecirkņos viņiem būs vislielākais atbalsts. Tāpēc Demokrātiskā darba grupa pieņēma sākotnējo Progresīvā bloka ieteikto balsotāju vietu skaita sadalījumu, cerot, ka arī ievēlētie balsotāji būs daudz kreisāki nekā Progresīvā bloka balsotāji.⁶⁴ Demokrātu avīze “Balss” tomēr izteica pārliecību, ka Demokrātiskā darba grupa vēlēšanās negūs pārsvaru.⁶⁵

Baltijas konstitucionālā partija II Valsts domes vēlēšanās Rīgā salīdzinājumā ar I Valsts domes vēlēšanām bija ievērojami izvēršusi savas aktivitātes un aģitācijas enerģijas ziņā sekoja tūlīt aiz Demokrātiskās darba grupas sociāldemokrātiem. Tika izmantotas vēlētajū sapulces, izplatītas vēlēšanām sagatavotās proklamācijas, vācu avīzes, aģitācija tika veikta, apstaigājot dzīvokļus u.c. Vēlēšanu kampaņā piedalījās redzamākie partijas aktīvistu: partijas priekšsēdētājs advokāts E. Morits, laikrakstu redaktori V. Berents, A. Šmits, docents A. V. Hedenštroms u.c. Šie kungi pirmo reizi atļāvās Rīgā sarīkot atklātu vēlēšanu sapulci Jēzusbaznīcas ielā esošajās Krievu teātra telpās, kur piedalījās plašās debatēs ar Rīgas krievu kadetiem.⁶⁶ Aģitācijas izvēršana bija pārdomāta, un esošo vēlēšanu likumu apstākļos tā bija vienīgā iespēja, lai iegūtu kaut niecīgus panākumus vēlēšanās. Baltvāciešu īpatsvars Baltijas iedzīvotāju vidū bija neliels, neskatoties uz viņu ekonomisko un politisko varenību. 19. gadsimta beigās Kurzemē un Vidzemes dienviddaļas četros apriņķos latvieši bija vairākumā – aptuveni 75%. Arī Latgales apriņķos latviešu bija vairāk par 50%. Vidzemē un Kurzemē otro lielāko nacionālo grupu veidoja baltvācieši (8,4%), trešo – ebreji (5,3%), bet ceturto – krievi (4,9%), kuru Latgalē bija

krietni vairāk (15,5%).⁶⁷ No Latvijas pilsētām vislielākais baltvāciešu skaits dzīvoja Rīgā, Liepājā, Jelgavā, Cēsīs un Kuldīgā.

Krievijas 17. oktobra savienības Rīgas nodaļas partijas organizatoriem redaktors I. Visockis norādīja, ka savienībai Rīgā nav izdevies vēlēšanās piesaistīt visus un pat ne lielāko daļu krievu iedzīvotāju. Daļa balsstiesīgo krievu bija pievienojusies sociāldemokrātiem un pat Baltijas konstitucionālajai partijai.⁶⁸ Krievijas 17. oktobra savienības Rīgas nodaļa, apzinoties domes vēlēšanās savu vājumu, meklēja kādu politisko spēku, ar kuru varētu bloķēties. Skatīta tika iespēja sadarboties ar Baltijas konstitucionālo un Latviešu reformu partiju. Baltijas konstitucionālā partija bija gatava šādam pasākumam. Taču, tā kā savienības Rīgas nodaļa 1906. gadā I Valsts domes vēlēšanās bija pārliecinājusies par Baltijas konstitucionālās partijas nespēju gūt uzvaru, šogad šādu vienošanos ar to negribēja atkārtot.⁶⁹ Rīgas oktobristu vadītājs I. Visockis izteicās, ka Latviešu reformu partija viņiem ir radnieciska.⁷⁰ Arī plašākā partijas biedru lokā tika izteikta doma, ka bloks starp Rīgas nodaļu un Latviešu reformu partiju ir "iespējams un vēlams".⁷¹ 2. februārī Krievijas 17. oktobra savienības Rīgas nodaļa noturēja vēlēšanu sapulci un vienbalsīgi nolēma vēlēšanās iet kopā ar Latviešu reformu partiju un balsot par kopēju balsotāju kandidātu listi.⁷² Rīgas oktobristi bija samierinājušies ar to, ka savu kandidātu viņiem neizdosies ievēlēt, un tāpēc uzskatīja, ka labāk ievēlēt par deputātu mērenu latvieti nekā kādu progresīvu kandidātu.⁷³ Pie šī bloka mēģināja pievienoties arī oktobristu virziena Krievu mierīgās atjaunotnes partijas Rīgas grupa. Tika izveidota kopējā apvienotā Latviešu reformu partijas, Krievijas 17. oktobra savienības Rīgas grupas un Mierīgās atjaunotnes partijas Rīgas grupas balsotāju kandidātu liste. Tajā bija ierakstīti 56 latviešu, 21 krievu un 3 lietuviešu tautības kandidāti.⁷⁴ Nezināmu iemeslu dēļ nākamajā dienā Mierīgās atjaunotnes partijas Rīgas grupa izdeva atsevišķi savu balsotāju kandidātu listi, kuru Rīgas krievu oktobristi nosauca par "neiedomājamu vinegretu".⁷⁵

Un tā Rīgā II Valsts domes balsotāju vēlēšanās tika uzstādītas četras listes:

1. Progresīvi demokrātisko balsotāju kandidātu liste;
2. Baltijas konstitucionālās partijas liste;
3. Latviešu reformu partijas liste. Tajā bija iekļauti vietējie krievu oktobristi un divi Krievu mierīgās atjaunotnes partijas kandidāti;
4. Krievu mierīgās atjaunotnes savienības liste.

Rīgā pilsētas kūrījā 24 500 cilvēkiem bija dotas balsstiesības. Savukārt strādnieku kūrījā tiesības piedalīties vēlēšanās bija 25 475 strādniekiem no 103 fabrikām, rūpnīcām un dzelzceļa darbnīcām.⁷⁶ Rīgas pilsētas kūrījā varēja ievēlēt 80 balsotājus, kamēr strādnieku kūrījā tikai 4 balsotājus.

Pirmie vēlēšanas 12. janvārī Rīgā uzsāka fabriku, rūpnīcu un dzelzceļa darbnīcu strādnieki. Strādnieki sekoja sociāldemokrātu aicinājumam un aktīvi piedalījās II Valsts domes pilnvarnieku vēlēšanās. 12. janvārī Rīgas strādnieku pilnvarnieku vēlēšanās piedalījās 94 uzņēmumu strādnieki.⁷⁷ Pēc šiem rādītājiem vēlēšanās nepiedalījās 9 uzņēmumi. Taču pagaidām zināms, ka tikai viena uzņēmuma – A. G. Rutenberga ķīmiskās rūpnīcas strādnieki atteicās vēlēšanās piedalīties.⁷⁸ Iespējams, ka pārējie vēlēšanās dalību neņēmušie uzņēmumi bija tanī laikā slēgti. Strādnieki ievēlēja 97 pilnvarniekus, kuru sastāvs pēc tautībām bija šāds: 64 latvieši, 16 vācieši, 7 lietuvieši, 6 krievi un 4 poļi.⁷⁹

6. februārī Rīgas valdes telpās strādnieku pilnvarotie ievēlēja četrus savus balsotājus: I. Virauski (Krievu–Baltijas vagonu rūpnīca), M. Ērģelnieku (bij. V. Eikerta kokvilnas vērpšanas un lentu aušanas manufaktūra), K. Figoru (Čugunliešanas un mašīnbūves rūpnīca, bij. Felzers un Ko) un K. Irbi (R. Poles mašīnbūves rūpnīca).⁸⁰ Sapulcējušies strādnieku pilnvarnieki pieņēma rezolūciju: “Ievērojot to, ka sociāldemokrātija ir strādnieku šķiras interešu vienīgā un īstā aizstāve, mēs – Rīgas fabriku strādnieku pilnvarotie – uzdodam no mūsu vidus ievēlētiem balsotājiem pie domnieku vēlēšanas balsot tikai par sociāldemokrātu.”⁸¹ Šis fakts lieku reizi apliecina, ka strādnieku noskaņojums vēl joprojām bija kaujiniecisks un strādnieki sekoja līdzīgai revolūcijas vadītājiem sociāldemokrātiem.

Rīgas Progresīvi demokrātiskā bloka listes 80 balsotāju kandidātu sarakstu veidoja laikraksta “Balss” demokrāti, “Mūsu Laiki” progresisti, krievu un latviešu kadeti un sociāldemokrāti. Pēc tautības kandidātu saraksts izskatījās šādi: 47 latvieši, 14 ebreji, 11 krievi, 4 poļi, 3 igauņi un 1 lietuvietis.⁸² No bloka listes balsotāju kandidātiem sabiedrībā plaši pazīstami bija tikai nedaudzi: redaktors Arveds Bergs, advokāts Ansis Sumbergs, inženieris Samuels Gurevičs, virsskolotājs Fjodors Ernss, miertiesnesis Mihails Zolotarevs.⁸³ Saprotams, ka par sociāldemokrātu plašu atpazīstamību nevaram runāt, jo tie līdz revolūcijai darbojās nelegāli. Šī vienošanās bija diezgan unikāls gadījums, kā atzīmēts jau iepriekš, kad taktiskas laulības savā starpā slēdza ideoloģiskie pretinieki – buržuāzisks politisks grupējums ar sociāldemokrātiem.

12. februārī balsotāju vēlēšanās Rīgā Progresīvais bloks kopā ar Demokrātisko darba grupu svinēja uzvaru. No visām nodotajām balsīm tas saņēma 55,2%, Baltijas konstitucionālā partija – 34,4% un Latviešu reformu partija kopā ar oktobristiem – 10,4% (2. tabula).

Progresīvais bloks kopā ar Demokrātisko darba grupu no 80 balsotāju vietām Rīgā izcīnīja 56. Tā bija neapšaubāma uzvara! Tanī pašā laikā vairāki sabiedrībā pazīstami Progresīvā bloka aktivisti, kas balotējās baltvāciešu uzvaru izcīnītājā 2. vēlēšanu iecirknī, balsotāju skaitā neiekļuva: Fjodors Ernss, Ansis Sumbergs, Arveds Bergs, Kārlis Bērziņš, J. Šablovskis, Samuels Gurevičs, Faivels Edels u.c.⁸⁴

1. tabula

RĪGAS BALSSTIESĪGO IEDZĪVOTĀJU AKTIVITĀTE II VALSTS
DOMES VĒLĒŠANĀS

Vēlēšanu iecirkņi	Balsstiesīgo skaits	Balsstiesīgo īpatsvars, % vēlēšanu iecirknī	Vēlēšanās piedalījušos skaits	Vēlēšanās piedalījušos īpatsvars, %	I Valsts domes vēlēšanās piedalījušos īpatsvars, %
I Iekšpilsētas	5 352	21,8	3 465	64,7	58,1
II Pēterburgas priekšpilsētas (1. un 2. policijas iec.)	5 065	20,7	3 460	68,3	
III Pēterburgas priekšpilsētas (3. policijas iec.)	1 649	6,7	1 154	70,0	
Pēterburgas priekšpilsēta kopā	6 714	27,4	4 614	68,7	64,3
IV Maskavas priekšpilsētas (1. un 4. policijas iec.)	3 046	12,4	2 087	68,5	
V Maskavas priekšpilsētas (2. un 3. policijas iec.)	5 197	21,2	3 790	72,9	
Maskavas priekšpilsēta kopā	8 243	33,6	5 877	71,3	63,7
VI Jelgavas priekšpilsētas	4 203	17,2	3 031	72,1	58,8
Kopā	24 512	100	16 987	69,3	62,1

Aprēķināts pēc: Latvija. – 1907. – 17. febr. Šajā avotā par I Valsts domes vēlēšanām sniegtie skaitliskie rādītāji, kā autors uzskata, ir precīzāki par 1906. gada 27. martā uzrādītajiem (Latvija. – 1906. – 27. marts; Dūna Zeitung. – 1906. – 27. März), kurus autors ir izmantojis 2009. gadā publicētajā rakstā “Pirmās Valsts domes vēlēšanu ietekme Latvijas sabiedrībā” (Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 2009. – Nr. 3. – 87. lpp.).

Balsstiesīgo skaits Rīgā II Valsts domes vēlēšanās salīdzinājumā ar vēlēšanām uz I Valsts domi bija samazinājies par 22% (no 31 370 līdz 24 512 balsstiesīgo).⁸⁵ Šāds samazinājums izveidojies līdz ar Senāta skaidrojumu īstenošanu praksē un ar vēlētāju jauno reģistrācijas kārtību. Tomēr balsstiesīgo īpatsvars, kuri piedalījās vēlēšanās, palielinājās no 62,1% līdz 69,3% (1. tabula). Iespējams, balsstiesīgo aktivizēšanās skaidrojama ar revolūcijas atkāpšanos un sociāldemokrātu izsludinātā Valsts domes vēlēšanu boikota atcelšanu. Šis izmaiņas iedrošināja un mudināja arī konservatīvi noskaņotos balsstiesīgos piedalīties vēlēšanās. Par Progresīvā bloka un Baltijas konstitucionālās partijas kandidātiem nodoto balsu skaita īpatsvars salīdzinājumā ar I Valsts domes vēlēšanām samazinājās. Par jauno Latviešu reformu partiju balsoja daļa latviešu, kas bija I Valsts domes Progresīvā bloka

vēlētāji. Tagad bloka vēlētāju skaits bija samazinājies par 17,7%, bet Baltijas konstitucionālās partijas – par 21,0%. Vislielākos zaudējumus Baltijas konstitucionālās partijas vēlētāju skaits cieta Maskavas priekšpilsētā – 58,6% (2. tabula). Analizējot šīs partijas vēlētāju skaita izmaiņas I un II Valsts domes vēlēšanās, ir pamats uzskatīt, ka par Baltijas konstitucionālās partijas kandidātiem, vismaz I Valsts domes vēlēšanās, balsoja arī samērā daudz cittautiešu, kamēr baltvācieši savas balsis deva tikai savai partijai. Analizējot 2. tabulas datus, tas it sevišķi attiecināms uz Maskavas priekšpilsētu.

2. tabula

PARTIJU UN POLITISKO GRUPĒJUMU NODOTAIS BALSU
ĪPATSVARŠ RĪGĀ II VALSTS DOMES VĒLĒŠANĀS

Rīgas administratīvais iedalījums	Vēlēšanās piedalījušos skaits		Vēlētāju par “Bloka” kandidātiem īpatsvars, %		Vēlētāju par Baltijas konstitucionālās partijas kandidātiem īpatsvars, %		Vēlētāju par Latviešu reformu partijas kandidātiem īpatsvars, %	
	I Valsts dome	II Valsts dome	I Valsts dome	II Valsts dome	I Valsts dome	II Valsts dome	I Valsts dome	II Valsts dome
Iekšpilsēta	3468	3465	44,9	37,1	55,1	53,6	–	9,3
Pēterburgas priekšpilsēta	5911	4614	64,3	47,5	35,7	42,9	–	9,6
Maskavas priekšpilsēta	7326	5877	68,2	71,2	31,8	16,4	–	12,4
Jelgavas priekšpilsēta	2705	3031	61,4	56,8	38,6	34,3	–	8,9
Kopā	19410	16987	61,9	55,2	38,1	34,4	–	10,4

Aprēķināts pēc: Latvija. – 1907. – 17. febr.

Pie Progresīvā bloka jeb, precīzāk, pie Demokrātiskās darba grupas pievienojās Rīgas fabriku strādnieku ievēlētie četri balsotāji. Fabriku un rūpnīcu strādnieku attieksme pret II Valsts domes vēlēšanām, jo-projām turpinoties revolūcijai, izsauca lielu sabiedrības uzmanību.

Rīgas pilsētas balsotāji beidzot bija ievēlēti, taču šis vēlēšanu process salīdzinājumā ar oficiāli noteiktajiem termiņiem un vēlēšanām pārējā Latvijas teritorijā ievērojami aizkavējās. Tam bija nopietni iemesli. Rīgā gatavošanās II Valsts domes vēlēšanām, līdzīgi kā visā impērijā, tika uzsākta jau 1906. gada oktobrī. Taču vēlēšanu kampaņas

gaitā izrādījās, ka Rīgas valde vēlētajū sarakstus bija sastādījusi pavirši. Vidzemes guberņas vēlēšanu komisija par šo jautājumu saņēma daudzas vēlētajū sūdzības: 70% sūdzību bija no mazo dzīvokļu īrniekiem, 15% no namu īpašniekiem, 9% no tirgotājiem un 7% no dzīvokļu īrniekiem, kas valstij maksāja dzīvokļa nodokli.⁸⁶ Rezultātā Rīgas pilsētas valde aizkavējās ar vēlētajū sarakstu sastādīšanu un publicēšanu. 20. februārī, kad Pēterburgā Taurijas pili notika svinīga II Valsts domes atklāšana, Rīgas deputāts vēl pat nebija ievēlēts.⁸⁷ Rīgā vēl joprojām enerģiski turpinājās balsotāju spēku izvērtēšana.

No 18. līdz 21. februārim katru dienu Rīgas viesnīcā "Metropole" notika Progresīvā bloka un Demokrātiskās darba grupas ievēlēto balsotāju sapulces. Pirmajā sapulcē balsotāji apstiprināja agrākos lēmumus, ka domnieka vēlēšanās jāizvirza četri kandidāti un, kas no tiem iepriekšējās sapulcēs dabūs vairāk balsu, par to jābalso oficiālās domes deputātu vēlēšanās 23. februārī.⁸⁸ 21. februārī apvienotajā Progresīvā bloka un Demokrātiskās darba grupas balsotāju iepriekšējā sapulcē par sapulces vadītāju ievēlēja miertiesnesi M. Zolotarevu, bet par viņa palīgiem ārstu A. Priedkalnu un komersantu A. Šimoļunas. Progresisti par domnieka kandidātu izvirzīja Rīgas pilsētas reālskolotāju Dmitriju Ļebedevu un advokātu Jāni Graudiņu, Demokrātiskā darba grupa – komersantu Jāni Ozolu un celtnieku tehniķi Jāni Melnalksni.⁸⁹

Visi četri domnieku kandidāti uzstājās ar programmas runām, kurās iepazīstināja ar saviem politiskajiem uzskatiem un darbības plāniem II Valsts domē. Kā rakstīja "Rīgas Avīze", J. Ozola runa bijusi tuva krievu kadetu programmas idejām.⁹⁰ Ja šis norādījums atbilst patiesībai, tad sociāldemokrāts J. Ozols, domājams, šādu runas saturu izvēlējās ar nolūku nesaasināt politisko situāciju ap sociāldemokrātiem un tā piesaistīt arī tos balsotājus, kas sociāldemokrātus neatbalstīja. Pēc tam abas balsotāju grupas atsevišķi apspriedās – un balsošana atkal turpinājās. Pēc pirmās balsošanas izkrita J. Melnalkšņa kandidatūra, pēc otrās – D. Ļebedeva, pēc trešās – J. Graudiņa. Tā par vienīgo II Valsts domes kandidātu no Rīgas lielākās balsotāju apvienības tika virzīts J. Ozols.⁹¹

23. februārī, kad notika oficiālās Rīgas II Valsts domes deputātu vēlēšanas, atlika vairs tikai tīri tehniska procedūra. Sociāldemokrātu kandidāts J. Ozols kļuva par Rīgas deputātu II Valsts domē. Par šādu notikumu atrisinājumu zināms apmulsums pārņēma tās vēlētajū aprindas, kas Progresīvo bloku bija uzskatījušas par kadetu partijas atbalstītāju. Tās bija pārliecinātas, ka kadeti pārstāv radikāli domājošos, bet tomēr tie ir par monarhistiskās valsts konstitucionālo attīstības ceļu. Savukārt sociāldemokrāti vēlētajiem bija pazīstami ar savu prasību pēc Satversmes sapulces un par pastāvošās valsts iekārtas kardinālu izmaiņšanu. Progresīvais bloks savā vienotībā ar sociāldemokrātiem sabiedrībai parādīja, ka tas ir atteicies no Krievijas kadetu

galvenā politiskā uzstādījuma. Baltvācu prese atzīmēja, ka Progresīvais bloks vairs turpmāk nevarēs uzstāties zem kadetu maskas.⁹²

Jau 23. februāra pēcpusdienā tūlīt pēc ievēlēšanas Rīgas deputāts J. Ozols posās uz Pēterburgu, kur II Valsts dome savu darbību svinīgi bija uzsākusi jau 20. februārī. Progresīvā bloka un Demokrātiskās darba grupas balsotāji sapulcējās viesnīcā "Metropole", lai pavadītu savu deputātu. Viss notika svinīgi: J. Ozols ieradās melnā uzvalkā ar sarkanu neļķi pogcaurumā, klātesošie viņu sveica ar "urrā!" saucieniem. Deputāts sākumā sapulcējušos uzrunāja latviski, pēc tam krieviski un runā raksturoja Baltijas iedzīvotāju dzīves apstākļus zem vācu muižniecības jūga. Viņš norādīja, ka vācu kundzība beigsies un to ir parādījušas arī Valsts domes vēlēšanas. Pēc apsveikuma runām J. Ozols apsoliņās II Valsts domē būt par proletariāta aizstāvi.⁹³

Ārpus Rīgas Vidzemē II Valsts domes vēlēšanu kampaņa bija beigusies jau agrāk. No pārējām Vidzemes pilsētām balsotāju vēlēšanas visaktīvāk norisinājās Valkā, Cēsīs un Valmierā. Tajās baltvācieši un arī tā sauktie tautībnieki latvieši cieta sakāvi. Zem tautībnieku nosaukuma varēja atrast gan konservatīvi, gan ultrakonservatīvi noskaņotos, gan vispār par politiku neinteresējošos balsstiesīgos latviešus.

Valkā bija paredzēts ievēlēt divus balsotājus. 6. janvārī sanāca ap 100 cilvēku liela vēlētāju sapulce, kuru sasauca igauņu J. Tenisona un latviešu tautībnieku pārstāvji, un lika priekšā ievēlēt I Valsts domes balsotājus – pilsētas galvu J. Mōrtsonu un advokātu O. Samuelu. Valkas demokrāti nākamajā dienā sasauca citu vēlētāju sapulci, kurā tika norādīts, ka jāņem vērā ne tikai latviešu, bet arī pilsētā dzīvojošo krievu un ebreju intereses.⁹⁴ Pēc plašām diskusijām šī sapulce izvirzīja savus balsotāju kandidātus: skolotāju J. Pullisaaru un skolotāju J. Bricmani.⁹⁵ 19. janvārī notika balsotāju vēlēšanas, kurās piedalījās ap 90% Valkas balsstiesīgo vēlētāju. Demokrātiskie kandidāti J. Pullisaars un J. Bricmanis guva uzvaru gan pār baltvāciešiem, gan arī tautiskajiem igauņiem un latviešiem.⁹⁶

Cēsīs vēlēja vienu balsotāju, bet uz šo vietu tika uzstādīti trīs kandidāti: latviešu pilsētnieki izvirzīja tirgotāju A. Šmidtu un ārstu Plātu, bet baltvācieši savu kandidātu – bijušo pilsētas galvu Trampedahu. Latviešu ultranacionālisti asi kritizēja tirgotāja A. Šmidta kandidatūru. Nekādu dalību revolucionārajā kustībā tirgotājam gan nevarēja uzrādīt, tomēr viņš "esot liels kramoļņiks. Oktobra dienu mītiņos no viņa veikala esot paņemta muca, uz kuras stāvēdams aģitators runājis. Īpaši nenoliedzīgi pret viņu aģitēja krodzinieki, jo tajos pastaros laikos viņu dzertuves tika slēgtas."⁹⁷ Šādai kandidāta kritikai nebija politiska pamatojuma, vienīgi tika izteiktas žēlabas par revolūcijas laikā ciestajiem materiālajiem zaudējumiem. Par Cēsu pilsētas balsotāju ievēlēja ārstu Plātu.⁹⁸

Valmierā arī bija jāievēl viens balsotājs. Baltijas konstitucionālās partijas pārstāvji par balsošanas kandidātu izvirzīja savu iepriekšējā gada pārstāvi – Mūrmuižas īpašnieku K. fon Knierimu. Tautiskie

latvieši savu kandidatūru neuzstādīja. Pārējie latvieši izvirzīja veterinarārstu A. Pētersonu, ko ievēlēja ar vairāk nekā trīskārtēju balsu pārsvaru.⁹⁹ Citās Rīgas apriņķa pilsētās par balsotājiem ievēlēja arī divus Baltijas konstitucionālās partijas delegātus.¹⁰⁰

Arī Vidzemes laukos vēl nebija izzudis revolucionārais noskaņojums. Valkas apriņķa pagastu pilnvarotie iepriekšējā sapulcē uzstādīja kandidātus uz divām apriņķa balsotāju vietām. Izvirzītajiem trijiem kandidātiem sapulce pieprasīja pastāstīt par saviem uzskatiem. Pirmie divi (Ozoliņš un Pelcs) paziņoja, ka viņi atbalsta sociāldemokrātu programmu. Trešais kandidāts (Ansbergs) paskaidroja, ka viņš “apmēram” jūt līdzīgu krievu kadetu partijas programmai un ir pret sociāldemokrātiem. Tā kā lielākā daļa pilnvarnieku atbalstīja sociāldemokrātus, trešais kandidāts tika izbalsots.¹⁰¹

Cēsu apriņķa balsstiesīgo vidū joprojām ietekme bija revolūcijas atskaņām. Cēsu apriņķa Saikavas un Lubānas pagastos balotējās sociāldemokrāti P. Stučka un Pēterburgas advokāts Baltijas revolucionāru aizstāvis tiesās N. Sokolovs. Lai nodrošinātu šiem LSD kandidātiem juridiskas tiesības balotēties, divi lauku māju īpašnieki – sociāldemokrātijas piekritēji noformēja uz viņu vārda savas saimniecības.¹⁰² Cēsu apriņķa pagastu pilnvarnieku sapulcei uz gubernas vēlēšanu sapulci vajadzēja ievēlēt trīs balsotājus. Iepriekšējā sapulcē par balsotāju kandidātiem sekojošā kārtībā pēc saņemto balsu skaita izvirzīja vairākus pilnvarniekus: E. Treimani, P. Stučku, N. Sokolovu, V. Bekeru, J. Prūsi un J. Dārziņu. 21. janvārī sākoties Cēsu apriņķa sapulcei, apriņķa vēlēšanu komisija no balsotāju kandidātu saraksta izsvītroja P. Stučku, N. Sokolovu un V. Bekeru. Motivācija – pastāvīgi nedzīvo savās lauku mājās.¹⁰³ Par Cēsu apriņķa balsotājiem ievēlēja Eduardu Treimani-Zvārguli no Priekuļu pagasta, Jēkabu Dārziņu no Vecpiebalgas un Jāni Prūsi no Vietalvas. Pēdējais savu sabiedrisko aktivitāti bija parādījis provinciālpodomē. Ievēlētie balsotāji savos politiskajos uzskatos, pēc preses liecībām, bija “mēreni elementi”.¹⁰⁴

21. janvārī Valmierā ieradās 107 pagastu apriņķu pilnvarnieki un ievēlēja trīs balsotājus. No pieciem uzstādītajiem kandidātiem ievēlēja A. Ramanu no Ungurpils, P. Šoltu no Sēļu pagasta un H. Enzeliņu no Kauguru pagasta.¹⁰⁵ Par viņu politiskajiem uzskatiem nav ziņu.

Apkopojot balsotāju vēlēšanu gaitu Vidzemē, var secināt, ka tajās vērojami radikālāki politiskie uzskati, nekā gadu iepriekš vēlot I Valsts domi. Raksturīgi, ka par balsotājiem neievēlēja nejaušas personas. Starp balsotājiem “vairākās vietās par tādiem iecēla provinciālpodomu locekļus, kurus vēlētajiem jau labi pazina no viņu darbības un kuru uzskati jau labi zināmi”.¹⁰⁶

Pēc II Valsts domes balsošanas noteikumiem Vidzemes gubernas sapulce, kurai vajadzēja ievēlēt četrus domniekus, sastāvēja no 62 balsotājiem: 25 baltvāciešu lielgruntnieki, 21 pagastu zemnieku balsotājs, 15 balsotāji no apriņķa pilsētām, 1 balsotājs no strādnieku kūrijas.¹⁰⁷

Baltvācu Baltijas konstitucionālajai partijai papildu pie 25 lielgruntnieku balsotāju vietām izdevās vēlēšanās iegūt vēl divas vietas no Rīgas apriņķa pilsētu balsotājiem, tā ka viņiem kopā bija 27 balsotāji.¹⁰⁸

Vidzemes guberņas latviešu daļas balsotāji iepriekšējā sapulcē, kas notika februārī Rīgas Latviešu biedrībā, vienojās ar igauņu balsotājiem. Tika nolemts no guberņas uz II Valsts domi virzīt divus latviešu un divus igauņu kandidātus. Tā kā kandidatūras iepriekš bija apspriestas, sarežģījumi šajā jautājumā nebija paredzami.

Vidzemes guberņas balsotāju sapulcē Rīgā Mazajā ģildē 5. februārī ieradās 61 balsotājs (1 balsotājs – saslimis) un par II Valsts domes deputātiem no guberņas ievēlēja Cēsu apriņķa Priekules pagasta zemkopi – rakstnieku Eduardu Treimani-Zvārguli un Rīgas apriņķa Aderkašu pagasta zemkopi – provinciālpadomes locekli Kārli Kārkliņu. No igauņu puses – Tērbatas skolotāju Karli Parmsu un advokātu Antonu Jurgenšteinu.¹⁰⁹

Saprotams, ka Vidzemes deputāti E. Treimanis-Zvārgulis un K. Kārkliņš atšķirībā no Rīgas deputāta sociāldemokrāta J. Ozola nebija revolucionāri noskaņoti. Būtībā politiskos uzskatos Vidzemes deputāti maz atšķirās no I Valsts domes latviešu deputātiem. Baltvācu prese viņus raksturoja kā progresīvus cilvēkus.¹¹⁰ Jēdziens “progresīvs” revolūcijas gados bija grūti skaidrojams apzīmējums. Turklāt baltvācu prese šādos jautājumos nebija objektīvākais vērtētājs.

E. Treimanis bija beidzis Cēsu apriņķa skolu un nodarbojās ar literāru darbu. Rakstniekam tuva bija sociāla tematika, viņš juta līdzī apspiestajiem. Cik var spriest, E. Treimanis savos politiskajos uzskatos bija līdzīgi noskaņots kā I Valsts domes latviešu deputāti. Cik zināms no viņa izteikumiem, tad pirmais jautājums, ar ko nodarbosies domē, būs panākt karastāvokļa, lauka karatiesu atcelšanu un panākt visai Baltijai autonomiju.¹¹¹ Kā jau iepriekš teikts, šādus jautājumus dome vispār nebija juridiski tiesīga risināt.

K. Kārkliņš Rīgā bija apmeklējis apriņķa tirdzniecības skolu, divus gadus Maskavā darbojies par mājskolotāju, Latvijā strādājis par pagasta skrīveri, par muižas pārvaldnieku un beidzot kļuvis par lauku māju saimnieku.¹¹² K. Kārkliņa politiskie uzskati vēlēšanu gaitā pieejamos vēstures avotos neparādās. Ņemot vērā, ka K. Kārkliņš bija darbojies guberņas provinciālpadomē un pats bija lauku māju saimnieks, tad viņa kā deputāta darbības viedoklis bija prognozējams. Vidzemes guberņas zemnieku pārstāvji provinciālpadomē uzstājās par vietējā agrārā jautājuma un agrārās dzīves likumīgu sakārtošanu, atbrīvojot latviešu zemniekus no vēl joprojām pastāvošajām baltvācu muižnieku iedibināto feodālo attiecību paliekām. Domājams, viņam nebija svešas tās agrārās prasības, ko no I Valsts domes tribīnes bija pauduši Latvijas deputāti J. Kreicbergs, K. Ozoliņš, F. Trasuns, A. Bremers, J. Čakste un N. Kacnelsons.¹¹³

Šiem diviem latviešu deputātiem pievienojās Rīgas ievēlētais deputāts sociāldemokrāts Jānis Ozols. Beidzis Rīgas Politehnisko institūtu. Viens no spilgtākajiem latviešu sociāldemokrātiem, redzamākajiem 1905. gada demokrātiskās revolūcijas vadītājiem Latvijā un spoža personība starp II Valsts domes Latvijas deputātiem.

Vitebskas guberņas II Valsts domes domnieku vēlēšanās 6. februārī tika ievēlēts Rēzeknes apriņķa zemnieku delegāts Edvards Kazričs. Viņš bija studējis Rīgas Politehniskajā institūtā, pēc izglītības agronoms. Nodarbojās ar zemkopību tēva saimniecībā Rēzeknes apriņķa Sakstagala pagastā.¹¹⁴ Latgales balsstiesīgajiem iedzīvotājiem bija zaudējums, ka domē neizdevās ievēlēt I Valsts domes enerģisko deputātu F. Trasunu. Tas neizdevās tādēļ, ka poļu balsotāji, kuru politiskais grupējums bija noteicošais Vitebskas guberņas vēlēšanās, neizpildīja iepriekšējo vienošanos ar latviešiem. Taču arī E. Kazričs bija pazīstams Latgales vēlētājiem, un viņa kandidatūru vēlēšanās ieteica un aizstāvēja arī bijušā valsts domnieka F. Trasuna vadītais laikraksts "Auseklis".¹¹⁵ Jāatzīmē, ka Latgales latvieši II Valsts domes vēlēšanās bija aktivizējušies: I Valsts domes Vitebskas guberņas vēlētāju sapulcē piedalījās 11 balsotāju, bet II Valsts domes – 14 balsotāju.¹¹⁶

No Kurzemes guberņas, kur II Valsts domes vēlēšanās bija savas nelielas īpatnības, kas prasa speciālu analīzi, par II Valsts domes deputātiem ievēlēja K. Burkevicu, P. Jurševski un J. Šapiro. Viņi arī bija buržuāzijas pārstāvji, kas savās politiskajās nostādnēs bija diezgan nenoteikti un līdzinājās I Valsts domes latviešu kadetiem.

II Valsts domes vēlēšanas Latvijas teritorijā notika revolūcijas atkāpšanās periodā, un tāpēc vēlēšanu gaitu, kā arī dažreiz to rezultātus ietekmēja revolūcijas klātbūtne. Vēlēšanās turpināja izkristalizēties jauni sabiedrības aktivisti, no kuriem daudzi ieņēma paliekošu vietu turpmāko gadu Latvijas vēsturē.

Domes vēlēšanu likumi balsstiesības piešķīra tikai daļai Latvijas iedzīvotāju. Rīgā tās bija tikai 24 500 pilsētniekiem, kam balsstiesības tika dotas piedalīties pilsētnieku kūrījā, un 25 475 fabriku, rūpnīcu un dzelzceļa darbnīcu strādniekiem, kas balsoja strādnieku kūrījā. Pēc Senāta skaidrojumu izpratnes Vidzemes guberņā bezzemnieku jau iepriekš noteiktā niecīgā daļība vēlēšanās tika vēl nelikumīgi sašaurināta. Jāatceras, ka 19. gadsimta beigās Vidzemes guberņā bezzemnieki veidoja 54,5% no visiem lauksaimniecībā nodarbinātajiem.¹¹⁷

II Valsts domes vēlēšanu kampaņas laikā jau liela sabiedrības daļa bija pārliecināta, ka jaunievēlētā dome, līdzīgi kā I Valsts dome, savā darbībā nespēs sniegt būtiskus valsts konstitucionālos pārkārtojumus. Taču galvenais sabiedrības darbības panākums domes vēlēšanās ir jāmeklē citur. Līdzīgi kā I Valsts domes vēlēšanu kampaņa, tā bija latviešu sabiedrības un sevišķi tās aktīvāko locekļu politiskās audzināšanas procesa aizsākums ceļā uz Latvijas valstiskumu.

ATSAUCES

- ¹ Patiesība. – 1906. – 13. okt.
- ² Šalda V. Latvijas sociāldemokrātija un Valsts dome. – Rīga, 1988. – 49.–69. lpp.
- ³ Mūsu Laiki. – 1907. – 25. janv.
- ⁴ Rigasche Rundschau. – 1907. – 25. Januar.
- ⁵ Bērziņš J. Pirmās Valsts domes vēlēšanu ietekme Latvijas sabiedrībā // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 2009. – Nr. 3. – 71., 72. lpp.
- ⁶ Balss. – 1907. – 17. janv.
- ⁷ Лифляндския губернска ведомости. – 1906. – 18 окт.
- ⁸ Turpat. – 8. nov.
- ⁹ Aprēķināts pēcs: Latvija. – 1907. – 17. febr.
- ¹⁰ Darba Balss. – 1907. – 10. febr.
- ¹¹ Лифляндския губернска ведомости. – 1906. – 30 окт.
- ¹² Mūsu Laiki. – 1907. – 18. janv.
- ¹³ Turpat. – 25. janv.; Balss. – 1907. – 22. janv.; Latvija. – 1907. – 23. janv.
- ¹⁴ Mūsu Laiki. – 1907. – 16. febr.
- ¹⁵ Демин В. А. Государственная дума России (1906–1917): механизм функционирования. – Москва, 1996. – С. 31.
- ¹⁶ Rīgas Avīze. – 1907. – 13. janv.
- ¹⁷ Latvija. – 1907. – 8. febr.
- ¹⁸ Rigasche Rundschau. – 1907. – 14. Februar; Рижский вестник. – 1906. – 23 окт.
- ¹⁹ Latvija. – 1907. – 17. janv.
- ²⁰ Turpat. – 9. janv.
- ²¹ Turpat. – 8. febr.
- ²² Rigasche Rundschau. – 1907. – 17. Januar.
- ²³ Latvija. – 1907. – 17. febr.
- ²⁴ Rigasche Rundschau. – 1907. – 18. Januar.
- ²⁵ Turpat. – 17. janv.
- ²⁶ Krūmiņa I. Krievu sabiedrība un politisko partiju veidošanās process Latvijā 1905.–1907. gadā // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 1994. – Nr. 2. – 72.–80. lpp.
- ²⁷ Latvija. – 1907. – 8. febr.
- ²⁸ Turpat.
- ²⁹ Ronis I. Latviešu buržuāzijas politika 1907.–1914. gadā. – Rīga, 1978. – 92. lpp.
- ³⁰ Turpat. – 79.–85. lpp.
- ³¹ Darba Balss. – 1907. – 1. febr.; Rīgas Avīze. – 1907. – 19. janv.
- ³² Latvija. – 1907. – 29. janv.; Rīgas Avīze. – 1907. – 5. febr.
- ³³ Latvija. – 1907. – 16. janv.
- ³⁴ Balss. – 1907. – 20. janv.
- ³⁵ Рижский вестник. – 1906. – 23 окт.
- ³⁶ Krūmiņa I. Krievu sabiedrība un politisko partiju veidošanās process Latvijā 1905.–1907. gadā. – 18. lpp.
- ³⁷ История России XX века. 1894–1939. – Москва, 2009. – С. 130.
- ³⁸ Шелохаев В. В. Партия октябристов в период первой российской революции. – Москва, 1987. – С. 87.
- ³⁹ Рижский вестник. – 1906. – 7 ноябрь.
- ⁴⁰ Turpat. – 1907. – 8. febr.
- ⁴¹ Latvija. – 1907. – 5. febr.

- ⁴² Mūsu Laiki. – 1907. – 24. janv.
⁴³ Rīgasche Rundschau. – 1907. – 17. Januar.
⁴⁴ Turpat.
⁴⁵ Mūsu Laiki. – 1907. – 27. janv.
⁴⁶ Latvija. – 1907. – 7. febr.
⁴⁷ Turpat.
⁴⁸ Rīgas Avīze. – 1907. – 12. febr.
⁴⁹ Rīgasche Rundschau. – 1907. – 17. Januar.
⁵⁰ Latvija. – 1907. – 8. febr.
⁵¹ Mūsu Laiki. – 1907. – 24. janv.
⁵² Balss. – 1907. – 21. janv.
⁵³ Darba Vēstnesis. – 1907. – 20. janv.
⁵⁴ Рижский вестник. – 1907. – 27 янв.; Darba Vēstnesis. – 1907. – 20. janv.
⁵⁵ Šalda V. Latvijas sociāldemokrātija un Valsts dome. – 63.–65. lpp.
⁵⁶ Latvija. – 1907. – 10. febr.
⁵⁷ Turpat. – 14. febr.
⁵⁸ Turpat. – 17. febr.
⁵⁹ Balss. – 1907. – 8. febr.
⁶⁰ Darba Balss. – 1907. – 14. febr.
⁶¹ Rīgas Avīze. – 1907. – 2. febr.
⁶² Darba Balss. – 1907. – 14. febr.
⁶³ Latvija. – 1907. – 17. febr.
⁶⁴ Darba Balss. – 1907. – 14. febr.
⁶⁵ Balss. – 1907. – 8. febr.
⁶⁶ Balss. – 1907. – 15. janv.; Mūsu Laiki. – 1907. – 16. janv.; Rīgasche Rundschau. – 1907. – 15. Januar.
⁶⁷ 20. gadsimta Latvijas vēsture. I: Latvija no gadsimta sākuma līdz neatkarības pasludināšanai. 1900–1918. – Rīga, 2000. – 107. lpp.
⁶⁸ Рижский вестник. – 1907. – 1 февр.
⁶⁹ Turpat. – 6. febr.
⁷⁰ Darba Balss. – 1907. – 1. febr.
⁷¹ Рижский вестник. – 1907. – 1 февр.
⁷² Rīgas Avīze. – 1907. – 3. febr.
⁷³ Рижский вестник. – 1907. – 6 февр.; 17 февр.
⁷⁴ Rīgasche Rundschau. – 1907. – 7. Februar; Рижский вестник. – 1907. – 7 февр.
⁷⁵ Рижский вестник. – 1907. – 8 февр.
⁷⁶ Лифляндския губернская ведомости. – 1906. – 20 ноябрь.
⁷⁷ Turpat. – 1907. – 17. janv.
⁷⁸ Latvija. – 1907. – 16. janv.
⁷⁹ Turpat.
⁸⁰ Balss. – 1907. – 8. febr.
⁸¹ Darba Balss. – 1907. – 14. febr.
⁸² Rīgasche Rundschau. – 1907. – 6. Februar; Рижский вестник. – 1907. – 7 февр.
⁸³ Rīgasche Rundschau. – 1907. – 6. Februar.
⁸⁴ Balss. – 1907. – 14. febr.; Rīgasche Rundschau. – 1907. – 14. Februar.
⁸⁵ Latvija. – 1907. – 17. febr.
⁸⁶ Balss. – 1907. – 20. janv.
⁸⁷ Рижский вестник. – 1907. – 20 февр.
⁸⁸ Mūsu Laiki. – 1907. – 23. febr.
⁸⁹ Latvija. – 1907. – 22. febr.; 23. febr.

- ⁹⁰ Rīgas Avīze. – 1907. – 23. febr.
⁹¹ Turpat.
⁹² Rigasche Rundschau. – 1907. – 6. Februar.
⁹³ Balss. – 1907. – 24. febr.
⁹⁴ Latvija. – 1907. – 19. janv.
⁹⁵ Balss. – 1907. – 12. janv.
⁹⁶ Latvija. – 1907. – 22. janv.
⁹⁷ Darba Vēstnesis. – 1907. – 27. janv.
⁹⁸ Mūsu Laiki. – 1907. – 22. janv.
⁹⁹ Latvija. – 1907. – 15. janv.; Mūsu Laiki. – 1907. – 22. janv.
¹⁰⁰ Mūsu Laiki. – 1907. – 22. janv.
¹⁰¹ Rīgas Avīze. – 1907. – 30. janv.
¹⁰² Šalda V. Latvijas sociāldemokrātija un Valsts dome. – 60. lpp.
¹⁰³ Latvija. – 1907. – 23. janv.; Balss. – 1907. – 22. janv.
¹⁰⁴ Latvija. – 1907. – 24. janv.
¹⁰⁵ Mūsu Laiki. – 1907. – 24. janv.
¹⁰⁶ Balss. – 1907. – 29. janv.
¹⁰⁷ Лифляндския губернскаго ведомости. – 1907. – 31 янв.
¹⁰⁸ Rigasche Zeitung. – 1907. – 25. Januar.
¹⁰⁹ Balss. – 1907. – 6. febr.; Рижский вестник. – 1907. – 7 фев.; Rīgas Avīze. – 1907. – 6. febr.; 7. febr.
¹¹⁰ Rigasche Zeitung. – 1907. – 8. Februar.
¹¹¹ Turpat.
¹¹² Turpat.
¹¹³ Bērziņš J. Latvijas darbība I Valsts domē // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 2010. – Nr. 2. – 45.–48. lpp.
¹¹⁴ Latvija. – 1907. – 8. febr.
¹¹⁵ Turpat.
¹¹⁶ Turpat.
¹¹⁷ Очерки экономической истории Латвии. 1860–1900. – Рига, 1972. – С. 318.

Jānis Bērziņš

TEILNAHME DER LIEFLÄNDISCHEN
GESELLSCHAFT AN DEN WAHLEN
ZUM II. STAATSRAT

Zusammenfassung

Beim Fortgang der demokratischen Revolution von 1905 fanden während der ethnographischen Revolution Lettlands die Wahlen zu den beiden ersten Staatsräten statt. Der Staatsrat war ein Ansatzweg zur Modernisierung des politischen Lebens im Russischen Reich. Von dringender Notwendigkeit des Modernisierungsprozesses in Lettland zeugte der grosse Umfang der hier ablaufenden Revolution. Die Wahlen zum I. Staatsrat ähnelten dem Nationalkampf der Letten gegen die deutschbaltische administrative und wirtschaftliche Unterdrückung, bei

den Wahlen zum II. Staatsrat hatte sich dagegen der nationale Aspekt besänftigt und die politischen Anschauungen wurden stärker betont.

Die Regierung war dazu bestrebt, die soziale Zusammensetzung der Wählerschaft des II. Staatsrats einzuschränken. Infolge dieser Änderungen war die Wählerzahl allein in Riga um ca. 7000 Personen vermindert. Auf dem Lande wurde die Teilnahme von Landlosen an den Wahlen eingeschränkt. In Liefland spielten bei den Wahlen zum II. Staatsrat die neulich gegründeten politischen Parteien sowie verschiedene Gruppierungen politischer Interessen die führende Rolle. Das weiteste Ausmaß erreichte der Wahlprozess in Riga. Die wichtigsten politischen Formationen in Riga waren der Progressiv-Demokratische Block, die Lettische Reformpartei, die deutschbaltische Baltische Konstitutionelle Partei und die Rigaer Abteilung des 17. Oktober-Bundes Russlands. Die stärkste politische Vereinigung auf den Wahlen war der Progressive Block, gebildet von relativ radikal gestimmten stimmberechtigten Wählern verschiedener Nationalitäten. Darin einigten sich auf die Wahlfrist die wenigen lettischen, russischen und jüdischen Kadetten, die lettischen Fortschreitenden und Demokraten. Im Unterschied zu den Wahlen des I. Staatsrats nahmen die Sozialdemokraten jetzt aktiv teil. Jede politische Gruppierung hatte ihre eigene Meinung betreffs der Nationalität der Abgeordneten. Der Progressive Block hatte eine Vereinbarung mit den Sozialdemokraten abgeschlossen, die auf den Wahlen als die Demokratische Arbeitsgruppe auftraten. Bei der Wahl der Stimmenden in Riga am 12. Februar, laut dem Wahlgesetz erhielt in der entscheidenden Wahltappe der Progressive Block zusammen mit der Demokratischen Arbeitsgruppe 55,2% der abgegebenen Stimmen, die Baltische Konstitutionelle Partei – 34,4%, die Lettische Reformpartei – 10,4%. Diese Stimmenverteilung führte dazu, dass der Sozialdemokrat Jānis Ozols zum Abgeordneten des II. Staatsrats aus Riga gewählt wurde.

Die Wahl der Stimmenden erfolgte am aktivsten auch in anderen liefländischen Städten, und zwar, in Valka (Walk), Cēsis (Wenden) und Valmiera (Wolmar). Dort erlitten die Deutschbalten und die ultrakonservativen Letten eine Niederlage. Ähnlich verliefen die Wahlen zum II. Staatsrat in den liefländischen Landkreisen. Bei der Stimmendenwahl in Liefland waren mehr ausgesprochen radikale politische Anschauungen zu beobachten als ein Jahr zuvor, bei den Wahlen zum I. Staatsrat. Am 5. Februar wurden Eduards Treimanis und Kārlis Kārklīņš zu Abgeordneten des II. Staatsrats aus dem Gouvernement Liefland gewählt.

Die aus Liefland gewählten Abgeordneten des II. Staatsrats – E. Treimanis und K. Kārklīņš – waren im Unterschied zum Abgeordneten aus Riga, dem Sozialdemokraten J. Ozols, nicht revolutionär gestimmt. Ähnlich wie die Wahlkampagne des I. Staatsrats war auch diejenige des II. Staatsrats ein Ansatz des Prozesses politischer Erziehung der lettischen Gesellschaft und insbesondere ihrer aktivsten Mitglieder auf dem Weg zur Staatlichkeit Lettlands.

Iesniegts 14.03.2011.